

ORSAM BÖLGESEL GELİŞMELER DEĞERLENDİRMESİ

No.56, OCAK 2017

REİNA SALDIRISI, MAŞARİPOV VE ORTA ASYA'DA RADİKALLEŞME

Dr. Göktuğ SÖNMEZ

Dr. Göktuğ Sönmez lisans derecesini Bilkent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden, yüksek lisans derecesini London School of Economics (LSE) Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden ve doktora derecesini School of Oriental and African Studies (SOAS)'den almıştır. Akademik araştırma alanları arasında radikalleşme, şiddete varan aşırıcılık, uluslararası ilişkiler teorisi, Türk dış politikası ve enerji politikaları bulunmaktadır. Bu alanlarda Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Stratejik Araştırmalar Merkezi (SAM), Global Strateji Enstitüsü ve Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM) gibi çeşitli düşünce kuruluşlarında araştırmalarda bulunmuştur.

Reina gece kulübüne 31 Aralık 2016 tarihinde yapılan saldırı ve eylemi gerçekleştiren terörist Abdülkadir Maşaripov'un yakalanması teröristin kişisel arka planı, eğitimi ve Türkiye'deki muhtemel bağlantılarının yanında daha kapsamlı bir meselenin incelenmesini yeniden gerekli kılmıştır. Orta Asya'da radikalleşme ve şiddete varan aşırıcılık meselesi, bu bölgeden el-Kaide ve DAEŞ'e katılan yabancı terörist savaşçılar sebebiyle yalnızca bölge ülkelerini değil, genel itibarıyla tüm uluslararası camiayı ilgilendiren bir konudur. Benzer eylemlerin ve bölgedeki yabancı terörist savaşçı hareketliliğinin engellenebilmesi için radikalleşme ve şiddete varan aşırıcılığa sebebiyet veren temel dinamikler ve bölgedeki tarihsel arka planın etkisi irdelenerek kapsayıcı ve çok boyutlu bir yol haritasının ortaya konması ve uygulanması gerekmektedir.

Yılbaşı gecesinde Reina gece kulübünde bir terör saldırısı meydana gelmiştir. Bu çalışmada ilk olarak saldırı ve saldırıyı gerçekleştiren teröriste dair bilgiler verilecek, arkasından Orta Asya'da radikalleşme ve yabancı terörist savaşçıların (YTS) el-Kaide ve DAES'e katılımına ortam hazırlayan dinamiklere dair daha geniş bir çerçeve çizilecektir. Son olarak bölgedeki radikalleşme dinamikleriyle mücadeleye dair bazı fikirler sunulacaktır.

Reina saldırısını DAES üstlenmiştir ki, bu da saldırıyı örgütün Türkiye'de resmî olarak üstlendiği ikinci saldırı yapmaktadır. DAES, saldırıyı üstlendiği açıklamada saldırganın "Hristiyanların dinsiz bayramını kutladığı en ünlü gece kulüplerinden biri"ne saldırdığı ifadelerine yer vermiştir. Örgüt, saldırıdan kısa süre sonra da, propaganda aracı olarak yayınladığı ve başka saldırıların sinyalini veren videoda hedef olarak turistlerin yoğun olarak bulunduğu sembolik önemi olan yerleri göstermiştir. Reina saldırısında 180'den fazla mermi kullanan terörist, 39 kişiyi öldürmüş ve 71 kişiyi yaralamıştır. Bunların içinde İsrail, Fransa, Tunus, Lübnan, Hindistan, Belçika, Ürdün ve Suudi Arabistan vatandaşları da yer almaktadır. Güvenlik güçlerinin etkin çalışmasıyla eylemi gerçekleştiren Ebû Muhammed Horasanî kod adlı Abdülkadir Maşaripov ele geçirilmiştir. Maşaripov'un ele geçirilebilmesi için güvenlik güçleri yoğun bir araştırma ve gözetleme faaliyetinde bulunmuş, 50 kişinin gözaltına alındığı sürecin sonunda İstanbul'daki 5 semt üzerinde yoğunlaşmıştır. Polis güçleri 7.200 saatlik video kaydı izlemiş ve iki bin polis operasyonda yer almıştır. Maşaripov, 17 Ocak'ta İstanbul/Esenyurt'ta ele geçirilmiştir. Maşaripov'un içerisinde Uygur, Suriyeli ve Dağıstanlıların da bulunduğu uyuyan bir hücreyle bağlantılı olduğu düşünülmektedir ki, bu kişiler de süreç içerisinde gözaltına alınmıştır. Kendisi haricinde bir erkek ve üç kadının bulunduğu Maşaripov'un

yakalandığı evde iki İHA, biri kurusıkı olmak üzere iki tabanca ve mermileri ve bazı SIM kartlar bulunmuştur. Maşaripov yakalanana değin yapılan operasyonlarda toplam 197.000 dolar ele geçirilmiştir. Maşaripov, ifadesinde bu canı terör eylemini gerçekleştirenin kendisi olduğunu itiraf etmiş ve herhangi bir pişmanlık taşımadığını belirtmiştir.

Özbek asıllı bir Tacik olan Maşaripov, 1983'te doğmuş ve lisans derecesini Fergana Üniversitesi Fizik Bölümü'nden almıştır. Yandal olarak bilgisayar mühendisliği eğitimi alan Maşaripov, bu bölümü bitirmediyse de alanda önemli düzeyde yetkinlik kazanmıştır. Türkçe, Çince, Rusça ve Arapça konuşabilen Maşaripov, Afganistan'da –büyük olasılıkla DAEŞ'e katılımından daha önce bağlantılı olduğu– el-Kaide tarafından eğitilmiştir. Maşaripov, kendi ifadesine göre 2016'da İran'dan Türkiye'ye giriş yapmış, Konya'da bir yıla yakın yaşamış ve burada sürekli olarak Rakka'daki DAEŞ merkeziyle mesajlaşma uygulamaları vasıtasıyla iletişimini devam ettirmiştir. Maşaripov ifadesinde ilk etapta eylemin Taksim Meydanı'nda yapılmasının planlandığını, –Reina saldırısını müteakip ortaya çıkan– Taksim'de çektiği selfie videoyu DAEŞ'in sözde İstanbul Emiri Hoca Aka'ya iletildiğini ve Hoca Aka'nın eyleme onay verdiğini ifade etmiştir. Ancak, meydanadaki yoğun güvenlik önlemleri nedeniyle Taksim Meydanı yerine Reina, Hoca Aka'nın komutuyla seçilmiş ve Maşaripov'a Rakka'daki sözde emir tarafından gece kulübünün bir videosu iletilmiştir. Maşaripov, saldırı öncesi bu videoyu tekrar tekrar izlemek ve sahilde “keşif” yürüyüşleri yapmak suretiyle çevreyi tanıyarak eyleme hazırlandığını dile getirmiştir.

Maşaripov, sebep olduğu trajik olaya, kendi hayatına, eylem sonrasındaki kaçak durumda olduğu döneme ve yakalandığı evde bulunanlara dair ilginç detayların yanı sıra

Reina saldırısında 180'den fazla mermi kullanan terörist, 39 kişiyi öldürmüş ve 71 kişiyi yaralamıştır. Bunların içinde İsrail, Fransa, Tunus, Lübnan, Hindistan, Belçika, Ürdün ve Suudi Arabistan vatandaşları da yer almaktadır.

daha derinden incelenmesi gereken bir başka meseleye de işaret eden bir figür durumundadır. Bu mesele Orta Asya'da radikalleşme ve şiddete varan aşırıcılıktır. Bu mesele etraflı biçimde ayrı bir çalışmanın konusu olarak incelenmeyi hak etmekle beraber bazı temel noktaların üzerinde durulması, Maşaripov ve bu coğrafyadan 10.000 yabancı terörist savaşçının (YTS) Irak ve Suriye'ye giderek Rusçayı DAEŞ içerisinde en yaygın biçimde konuşulan 3. dil yapmasına yol açan dinamiklerin anlaşılması açısından önemlidir. Bu YTS'lerden biri olan intihar bombacısı Kırgız Cafer el-Tayard kod adlı Babur İstroilov'un, saldırı sonrası DAEŞ tarafından yayınlanan videosu internette hızla yayılmış ve tüm dünyada haberlere konu olmuştur.

Bölgede DAEŞ gibi grupların militan kazanmasına olanak sağlayan verimli ortamı sağlayan radikalleşmenin temel nedenleri bağlamında öne çıkan birkaç noktaya değinilebilir:

Bunlardan ilki Sovyet döneminde, iniş çıkışlar olmakla beraber, ciddi biçimde ve özellikle örgütlü şekilde dinî

yaşantının ve eğitimin genel olarak baskılanmasıdır. Bu durum bölgeden öncelikle dinin büyük oranda “ayrılışına”, akabinde ise “geri dönüşüne” sebebiyet vermiştir. Radikalleşme literatüründe öne çıkan temel sebeplerden biri olan bireylerdeki dinî bilgi eksikliği baskı ve marjinalleşme ile bu noktada birleşmekte ve bölgeyi radikalleşmeye oldukça müsait hale getirmektedir. Bölgeye “dinin geri dönüşü”, aynı zamanda geleneksel dinî algının dışında yaklaşımlar getirmiştir. El-Kaide ve DAESH gibi örgütler de koyu biçimde bağlı oldukları ve savundukları Selefî-Vahabî algının bölgede alan kazanmasından fayda sağlamaktadır.

Bunun haricinde bir diğer önemli etkeni SSCB’nin dağılması sonrasında bölge ülkelerinde ortaya çıkan ekonomik, siyasi ve sosyal sorunlardır. Bu koşullar altında radikalleşmenin birkaç diğer temel nedeni de ortaya çıkmaktadır: Hükümetlere ve siyasi sisteme güvensizlik ve insanların kaliteli bir yaşam sürebilmesi için ihtiyaç duydukları siyasi ve ekonomik fırsatlara eşit erişim eksikliği. Bu faktörler, yukarıda zikredilenlerle bir araya geldiğinde ortaya radikalleşme için oldukça verimli bir saha çıkmaktadır. Böylesi bir saha yalnızca YTS’lerin ortaya çıkması noktasında değil, aynı zamanda terör saldırılarının bölge ülkelerinde gerçekleşebilmesi ve geri dönen YTS’lerle ilgili nasıl bir yol izlenebileceği gibi önemli mücadele alanları da ortaya çıkarmaktadır.

Özbekistan İslami Hareketi, Türkiye, Birleşik Krallık, ABD, Rusya, Kanada ve Kazakistan dâhil birçok ülke tarafından terör örgütü listesine alınmış, bölgede radikalleşme ve terör saldırılarının organize edilmesi ve planlanması noktasında en öne çıkan aktörlerden biridir. Bölgede böylesi bir potansiyelin varlığı, bu hareketin ne denli geniş bir coğrafi alana sirayet edebildiği göstermektedir. Örgüt 1991’de Adolat (Adalet) hareketi olarak kurulmuş, ancak 1992’de İslam

Maşaripov, 17 Ocak’ta İstanbul/ Esenyurt’ta ele geçirilmiştir. Maşaripov’un içerisinde Uygur, Suriyeli ve Dağıstanlıların da bulunduğu uyuyan bir hücreyle bağlantılı olduğu düşünülmektedir ki, bu kişiler de süreç içerisinde gözaltına alınmıştır.

Kerimov tarafından yasaklanmış ve lider kadro ülkeden kaçmak zorunda kalmıştır. 1998’de örgüt yeniden ve bu sefer Özbekistan İslami Hareketi olarak kurulmuş ve Kazakistan, Afganistan, Pakistan ve Tacikistan’da üsler kurmaya başlamıştır. Neredeyse Orta Asya’daki her etnik gruptan harekete katılım gerçekleştiğini söylemek mümkündür. Terörle küresel mücadele kapsamındaki askerî hamleler ve örgütün Özbek hükümetini devirme planlarının başarısız olması neticesinde örgüt yapılanması komşu ülkelere dağılsa da, temel olarak Pakistan’da konuşlanmış durumdadır. Pakistan, Afganistan ve ABD’nin mücadele ettiği grup hem örgütsel anlamda hem de liderlik anlamında derin yaralar almıştır. Örgüt halen aktif durumdadır ve Hakkani Ağrı ve Tehrik-e Talaban Pakistan (TTP) ile işbirliği yapmaktadır. Örgüt aynı zamanda önceden ETİM olarak bilinen ve Türkiye, Birleşik Krallık, ABD, Rusya ve Çin tarafından terör örgütü olarak listelenen Doğu Türkistan İslami Hareketi ile yakın ilişkilere sahiptir. ÖİH, yeni lideri Osman Gazi’nin 2015’te DAEŞ’le işbirliğini açıklamasından itibaren Suriye’ye giden YTS

sayısında önemli artış gözlenmiştir. ÖİH, bu adımla bölgede DAES'in en önemli ortaklarından olduğu imajını vererek benzer gruplar arasında sıyrılmayı da amaçlamıştır. Bununla beraber böylesi bir ortaklık bölgeye yönelik tehdidin boyutu ve uzun vadeli mahiyetine dair fikir de vermektedir.

Reina saldırısı ve DAES saflarındaki Orta Asya kökenli YTS'ler gözönünde bulundurulduğunda Orta Asya'daki radikalleşmenin bazı temel tehditler ve mücadele alanları ortaya çıkardığı görülmektedir.

Bu tehditler ve mücadele alanları, YTS'lerin ülkelerine dönüşleri ve nasıl rehabilite ve de-radikalize edileceğinden hem bölgelerinde hem bölgeleri dışında gerçekleştirebilecekleri terör saldırılarına kadar uzanmaktadır. Bu genel tehlikenin DAES'in bitirilmesinden sonra dahi süreceği ve uzun vadede yukarıda değinilen ve DAES gibi örgütlere önemli fırsatlar sunan köklü sorunlar/faktörler dolayısıyla bir etki oluşturmaya devam edeceği düşünülebilir. Kapsamlı bir çözüm için hayati önem arz eden gerekli askerî ve istihbari tedbirlere ilaveten sosyal ve ekonomik iyileştirmeler elzemdir. Buna ilaveten bölgedeki yerleşmiş geleneksel dinî yorumun güçlendirilmesi ve buradan hareketle talep eden kimselerin temel dinî eğitime kolaylıkla erişebilmesi, insanların alternatif yorumlara yönelmesinin önüne geçilecektir. Daha güçlü devlet mekanizmaları, bireylerin değerlerine ve özgürlüklerine daha geniş alan tanınması, eşit iş ve eğitim imkânlarının sunulması gibi başlıklar konusunda da bölge ülkeleri ciddi manada teşvik edilmeli, gereği halinde uluslararası toplum bu sayılanların temini için gerekli desteği sağlamalıdır.

Bu bağlamda kapsamlı ve çok boyutlu bir yaklaşım, hem bölgeyi hem de genel olarak dünyayı tehdit eden Orta Asya'daki YTS, radikalleşme ve şiddete varan aşırıçılık

El-Kaide ve DAES gibi örgütler de koyu biçimde bağlı oldukları ve savundukları Selefi-Vahabi alğının bölgede alan kazanmasından fayda sağlamaktadır.

meselerıyla mücadele konusunda büyük önem arz etmektedir. Aksi takdirde Maşaripov gibi teröristler ve bunların gerçekleştirdiği terör eylemleri, Orta Asya asıllı YTS'ler ve bunların ülkelerine dönüş sürecinin nasıl yönetileceği gibi meselerle mücadele daha da zorlu bir hal alabilir.

KAYNAKÇA

- Arslan, Rengin, “Abdulkadir Maşaripov: Who is Istanbul gun attack suspect?”, *BBC*, 17 Ocak 2017.
- Demir, Hilmi ve Hüseyin Raşit Yılmaz, “Orta Asya’dan Ortadoğu’ya gidenler dönünce”, *AlJazeera Türk*, 9 Ocak 2017.
- Dewan, Angela ve Emily Smith, “Istanbul nightclub attack suspect confesses, governor says”, *CNN*, 17 Ocak 2017.
- Diepenbrock, George, “Islamic radicalization in Central Asia is not one-dimensional, scholar says”, *PHYS*, 19 Ocak 2017.
- Heathershaw, John ve David W. Montgomery, “How big a threat is Islamic State in Central Asia?”, *The Conversation*, 11 Nisan 2016.
- Idrees, Muhammad, *Radicalization and Violent Extremism in Central Asia and Afghanistan*, OSCE Academy, Central Asia Policy Briefs No. 41 (Eylül 2016).
- “ISIL militants in Raqqa sent footage from inside nightclub attacked by Maşaripov”, *Hürriyet Daily News*, 19 Ocak 2017.
- “Istanbul: ISIL claims responsibility for Reina attack”, *AlJazeera*, 2 Ocak 2017.
- Lemon, Edward, “IMU Pledges Allegiance to Islamic State”, *Eurasianet*, 1 Ağustos 2015.
- Mori, Sebastino ve Leonardo Taccetti *Sebastino Mori ve Leonardo Taccetti Rising Extremism in Central Asia? Stability in the Heartland for a Secure Eurasia*, EIAS Briefing Paper, Şubat 2016.
- Pamuk, Hümeyra, “Istanbul nightclub attacker says was directed by Islamic State”, *Reuters*, 18 Ocak 2017.
- “Reina katliamcısı pişman değilmiş!”, *Hürriyet*, 20 Ocak 2017.
- Root Causes of Radicalization in Europe and the Commonwealth of Independent States*, UNDP, Temmuz 2015.
- Ruzaliev, Odil, “ICG Warns of Growing Radicalization in Central Asia”, *VOA News*, 11 Şubat 2015.
- Zhussipbek, Galym, *Religious Radicalism in Central Asia*, Rethink Institute, Ekim 2013.
- <http://www.start.umd.edu/baad/narratives/islamic-movement-uzbekistan-imu>, <http://www.globalsecurity.org/military/world/para/imu.htm>.
- <https://www.nationalsecurity.gov.au/Listedterroristorganisations/Pages/IslamicMovementofUzbekistan.aspx>.

SONNOTLAR

- 1 “Istanbul: ISIL claims responsibility for Reina attack”, AJAzeera, 2/1/2017.
- 2 Maşaripov ve ifadesine dair daha fazla bilgi için bkz. “Istanbul nightclub attacker says was directed by Islamic State”, Reuters, 18/1/2017; “ISIL militants in Raqqa sent footage from inside nightclub attacked by Masharipov”, Hürriyet Daily News, 19/1/2017; BBC, “Abdulkadir Masharipov: Who is Istanbul gun attack suspect?”, 17/1/2017; “Istanbul nightclub attack suspect confesses, governor says”, CNN, 17/1/2017; “Reina katliamcısı pişman değilmiş!”, Hürriyet, 20/1/2017.
- 3 Radikalleşmenin Orta Asya'daki motivasyonları için bkz. Hilmi Demir and Hüseyin Raşit Yılmaz, “Orta Asya'dan Ortadoğu'ya gidenler dönünce”, AJAzeera Türk, 9.1.2017; John Heathershaw and David W. Montgomery, “How big a threat is Islamic State in Central Asia?”, The Conversation, 11/4/2016; Odil Ruzaliev, “ICG Warns of Growing Radicalization in Central Asia”, VOA, 11/2/2015; George Diepenbrock, “Islamic radicalization in Central Asia is not one-dimensional, scholar says”, Phys, 19/1/2017; Galym Zhussipbek, “Religious Radicalism in Central Asia”, Rethink Institute, 10/2013; Muhammad Idrees, Radicalization and Violent Extremism in Central Asia and Afghanistan, OSCE Academy, Central Asia Policy Briefs No. 41 (September 2016); Root Causes of Radicalization in Europe and the Commonwealth of Independent States, UNDP, July 2015; Rising Extremism in Central Asia? Stability in the Heartland for a Secure Eurasia, EIAS Briefing Paper, February 2016.
- 4 Özbekistan İslami Hareketi'ne dair daha fazla bilgi için bkz. Islamic Movement of Uzbekistan, Australian National Security, “Listed terrorist organisations”, <https://www.nationalsecurity.gov.au/Listedterroristorganisations/Pages/IslamicMovementofUzbekistan.aspx>; Islamic Movement of Uzbekistan (IMU), START, <http://www.start.umd.edu/baad/narratives/islamic-movement-uzbekistan-imu>, Islamic Movement of Uzbekistan (IMU), <http://www.globalsecurity.org/military/world/para/imu.htm>; “IMU Pledges Allegiance to Islamic State”, Eurasia.Net, 1/8/2015.

ORSAM, Ortadoğu konusunda faaliyet gösteren tarafsız bir düşünce kuruluşudur. ORSAM Ortadoğu ile ilgili bilgi kaynaklarını çeşitlendirmeyi ve bölge uzmanlarının düşüncelerini Türk akademik ve siyasi çevrelere doğrudan yansıtılabilmeyi hedeflemektedir. Bu amaçlar doğrultusunda ORSAM, Ortadoğu ülkelerindeki devlet adamlarının, bürokratların, akademisyenlerin, stratejistlerin, gazetecilerin, işadamlarının ve sivil toplum kuruluşları temsilcilerinin Türkiye’de konuk edilmesini kolaylaştırarak, yerel perspektiflerin güçlü yayın yelpazesıyla gerek Türkiye gerek dünya kamuoyuyla paylaşılmasını sağlamaktadır. ORSAM yayın yelpizesi içinde kitap, rapor, bülten, politika notu, konferans tutanağı ve ORSAM dergileri *Ortadoğu Analiz* ve *Ortadoğu Etütleri* bulunmaktadır.

©Bu metnin içeriğinin telif hakları ORSAM’a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar ve yararlanma dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu raporda yer alan değerlendirmeler yazarına aittir. ORSAM’ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM)

Süleyman Nazif Sokak No: 12-B Çankaya / Ankara

Tel: 0 (312) 430 26 09 Fax: 0 (312) 430 39 48

www.orsam.org.tr